

PITI FERENC*

I. Lajos király lendvai vásáradohány: 1366?

King Louis I's Donating Charter on the Market in Lendva: 1366? King Louis I of Hungary (1342–1382) donated a market-privilege to Lendva (today Lendava, Slovenia) by his charter which he issued, according to the source itself, in 1366 not only as King of Hungary, but also of Poland. Because of it József Csermelyi thought in his paper some years ago that the real year of the charter was 1376. This study, due to other reasons and based on data of contemporary charters, tries to certify that the source was issued in fact in 1367.

Keywords: mediaeval Hungarian history, charters

130 évvel ezelőtti kiadása révén régóta ismeretes azon oklevél,¹ amiben (legalábbis a dátuma szerint) 1366. május 23-án Pécsen (*Quinqueecclesiis, in vigilia festi Penthecostes, anno domini M^{mo} CCC^{mo} LX^{mo} sexto*) [I.] Lajos, Magyarország és Lengyelország [!] király (Lodovicus dei gratia rex Hungarie et Polonie) azt a jogot adományozta néhai Lendvai Miklós bán fiainak: Istvánnak és Jánosnak, varasdi ispánoknak² érdemes szolgálataikért (...recensitis ... servitiorum ... meritis ... magistrorum Stephani et Johannis filiorum condam Nicolai bani de Lyndua, comitum nostrorum de Zaguria), hogy (a Zala megyei) Lendván³ évente október 28-án (*singulis annis singulisque festis Symonis et Jude*) sokadalmat, vagyis éves vásárt (*nundinas seu forum annuum*) tarthassanak.

Bár Lajost csak évekkel később, 1370 novemberében koronázták lengyel királlyá,⁴ de emiatt az oklevél 1366-os keltezése ellenében a magyar történeti szakirodalomban eddig (tudtommal) csak Csermelyi József emelt szót nemrég megjelent tanulmányában,⁵ aki a fenti ok miatt az oklevél 1376-os valódi keletkezése mellett argumentált.

Magam az Anjou-kori Oklevéltár-sorozat 1366. évi kötete készítése közben figyeltem fel ezen forrásproblémára, és szintén úgy vélem, hogy az irat nem kelhetett 1366-ban – viszont 1376-ban sem.

* A szerző az MTA–HIM–SZTE–MNL Magyar Medievisztikai Kutatócsoport tudományos főmunkatársa.

¹ DL 5459. Kiadása: Zala II. 1890, 9–10, magyar és szlovén részletfordítása: Muravidék 2008, 65, regesztája: AOkt. L. 2020, 371. szám.

² Engel 1996, I. 224: 1366. május 23-tól (vagyis kérdéses oklevelünktől) 1371. február 23-ig terjedő adatokkal (hipotetikusán kiterjesztve 1372 novemberéig).

³ Alsólendva, ma Lendava, Szlovénia.

⁴ Bagi 2014, 86.

⁵ Csermelyi 2018; a Zala megyei vásárookra lásd például Kubinyi 2001, Weisz 2012, 172–174.

Az alábbiakban ennek okait fejtem ki röviden, próbálván új (vagyis a Csermelyi által nem vizsgált) aspektusokat és okleveleket figyelembe venni egy másik lehetséges keltezés megállapításához.

Az OL-adatbázis által 1366-ra listázott oklevéljelzeteket végigolvasva ugyanis ezen forráson túl Lajost még további esetekben is megtaláltam Lengyelország királyának címezve (bár ezek közül csak egy az, ami igazolhatja alábbi keltezési javaslatom).

Az egyik 1366-os éve újkori másolási hibából ered és valójában 1376. évi oklevélről van szó.⁶ A másik Lajos mint *rex Hungarie, Polonie, Dalmacie etc.* kiadott, az adatbázis által 1366. február 26-ra datált parancslevele,⁷ ami viszont a dátumnál hiányos (*Bude, feria quinta proxima post dominicam Invocavit, anno domini M^o ccc^o ... sexto*). A dátumhiány méretének azonban akár egy *septuagesimo* vagy *lxx^{mo}* pótlás is megfelelhet, ezért, valamint mert arról a napról fennmaradtak az uralkodó Budán keltezett, azonos *intitulatió*jú egyéb parancslevelei is,⁸ valószínűbb, hogy itt egy 1376. március 6-i oklevélről van szó (mind-ezek miatt a forrás nem szerepel az 1366-os Anjou-kori Oklevéltár-kötetben). A harmadik a sági konvent kiadványa, amiben átírássra került Lajos mint *rex Hungarie, Polonie, Dalmacie etc.* kiadott oklevele,⁹ és hasonló problémájú: ezt az adatbázis 1366. szeptember 29. körülre keltezi, a forrás ugyanis egy részén (és épp a dátumot is érintő helyen) szintén hiányos (*Bude, feria quarta ... festum beati Mychaelis ... anno domini millesimo ccc^{mo} sexagesimo sexto [?]*). A kérdőjel azért indokolt, mert az írás megfakult, ráadásul itt is oly nagy hely van a kérdéses szó és a keretszöveget folytató konventi *Nos igitur* szavak között, ami elvben „túl sok” egy *sexto* szó helyigényének. Ezért egyáltalán nem zárom ki (bár nem is tudom teljességgel igazolni), hogy ez valójában *septimo*, és ezen királyi (és a konventi átíró) oklevél is 1367. évi. Gergely sági prépost szereplése egyébként mind az 1366-os, mind az 1367-es évnek megfelel – ellentétben egy 1376-os vagy 1377-es keltezési javítás gondolatával, mely években (és még korábban és később is) a sági prépost Jakab volt.¹⁰

Az 1367. december 13-án Kaproncán kiadott oklevelében, amiben az uralkodó a szlavóniai Kemlék vár alatti brezoviciai hospeseknek adott kiváltságokat, viszont szintén megjelenik a *Nos Lodovicus dei gratia rex Hungarie, Polonie, Dalmacie etc.* öncímzés.¹¹ Az oklevél *relatora* az a Szécsi Miklós volt (*relatio Nicolai de Zeech*), aki 1367-ben szlavón bán volt (például 1376-ban vagy 1377-ben viszont nem).¹²

Az eddigiek tehát felvethetik egy 1367. évi valós keltezés lehetőségét vitás dátumú pécsi oklevelünk esetén. De lehetett-e Lajos király 1367-ben Pécsen? Avagy mégis 1366-ban, vagy 1376-ban járt ott pünkösdi táján?

Az adatok szerint az uralkodó 1366-ban a titkospecsétjével ellátott számos oklevelével igazolhatóan ilyentájt Erdélyben volt.¹³ 1376-ban pünkösdi vigiliája május 31-re esett, és a

⁶ DL 250, lásd AOkl. L. 2020, 367. és 368. szám között.

⁷ DF 219 567.

⁸ DF 238 934. és 238 936.

⁹ DL 41 689, lásd AOkl. L. 2020, 870. és 969. szám.

¹⁰ Lásd például DL 65 777, 65 786, 65 798.

¹¹ DF 262 540. (Lajos egyébként 1367. december 15-én még szintén Kaproncán adott ki oklevelet: DL 73 725.)

¹² Engel 1996, I. 18.

¹³ Például 1366. május 19–27.: Kolozsvár, június 2–12.: Beszterce stb. Lásd EO IV. 2014, passim.

király ekkortájt ezen helyeken keltezett: május 18. Diósgyőr, május 29., 30., június 2. és 4.: Visegrád, június 8.: Buda, június 12.: Diósgyőr.¹⁴

Pécs tehát sem 1366-ban, sem 1376-ban nem eshetett a király útkörébe pünkösdi idején. 1367-ben (vagyis pár hónappal a pécsi egyetem megalapításának¹⁵ V. Orbán pápa által 1367. szeptember 1-jén jóváhagyott engedélyezése előtt), azaz pünkösdi 1367. évi vigíliáján, június 5-én azonban igen – annál is inkább, mert fennmaradt az uralkodó 1367. június 6-án, Pécsen (*Quinqueecclesiis, in festo Penthecostes, anno domini millesimo tercentesimo sexagesimo septimo*) kiadott oklevele (ugyan sajnos nem eredetijében, hanem a kolozsmostori konvent átiratában).¹⁶

Mindezek alapján úgy vélem, hogy kérdéses oklevelünk valójában nem 1366 vagy 1376, hanem 1367 pünkösdjének vigíliáján, 1367. június 5-én kelt.¹⁷

Bibliográfia

Források

AOKlt. L. 2020 = *Anjou-kori Oklevéltár. L. (1366)*. Szerk. Piti F. Budapest–Szeged.

DL = Magyar Országos Levéltár, Diplomataikai Levéltár.

DF = Magyar Országos Levéltár, Diplomataikai Fényképgyűjtemény.

EO IV. 2014 = *Erdélyi Okmánytár. IV. (1360–1372)*. Szerk. Jakó Zs. – Hegyi G. – W. Kovács A. Budapest.

Muravidék 2008 = *Források a Muravidék történetéhez. 1. 871–1849*. Szerk. Mayer L. – Molnár A. Szombathely–Zalaegerszeg.

OL-adatbázis = <https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/>

¹⁴ Május 18. Diósgyőr: DF 269 080, 269 091, 269 089; május 29. – június 4. Visegrád: DF 208 397, DL 77 646, DF 236 773, 255 435; június 8. Buda: DL 100 152; június 12. Diósgyőr: DF 285 687 és 285 710. – Egy pontosítás: Csermelyi 2018, 109. a király 1376. május 29-i krakkói tartózkodásáról ír (DL 7667 alapján). Azonban a krakkói oklevél 1376. január 15-én (*feria tertia post octavas Epiphanie*) kelt, május 29. (*IV. Kalendas Junii*) valójában az ezt átiró királyi privilégium dátuma.

¹⁵ A pécsi egyetemre lásd például Fedeles 2009, 557–572.

¹⁶ DF 275 186. (EO IV. 2014, 607. szám.) – Az adatot erősítheti, hogy 1367. június 3-án Erzsébet anyakirályné is Pécsen adott ki oklevelet (DL 92 656) – Pécs után 1367-ben a király Verőcére ment (június 9., DL 67 722), majd Segesd (június 18., DF 230 514) és Fehérvár (június 20., DL 5437) érintésével tért vissza Óbudára (június 24., DL 90 924). – Az 1367. évi pécsi adatot egyébként az I. Lajos király itineráriumát (is) listázó munkák közül (Ráth 1861; Wertner 1903; Wertner 1905; Wertner 1910; Wertner 1918, Sebestyén 1938; Engel 1995) csak Wertner (1903, 135; 1918, 235) idézi.

¹⁷ A forrás 1367. június 5-re történő keltező módosítása beleillik a bán fiainak fentebb említett időközű varasdi tisztségviselésébe is, egyúttal megoldja azt a problémát, hogy a varasdi ispánok listáján (Engel 1996, I. 224) Kanizsai János 1366. június 20-i dátummal szerepel, majd utána a bán fia: István és János (épp ezen vitás oklevél alapján) *korábbi*, 1366. május 23-i adattal. – Kérdéses oklevelünk *relatora* a kancellária felé egyébként Opuliai László volt (*relatio Ladislai ducis*), 1367 tavasza és 1372 ősze között Magyarország nádora (Engel 1996, I. 4). Az ügyben nem perdöntő, hogy a kancelláriai jegyzet nem nádornak, hanem hercegnek nevezi: nádorsága alatt ez más királyi oklevélen is előfordult, lásd például 1370. március 3. (DL 5826). – Az uralkodói okleveleken a *perlecta et correcta* kancelláriai feljegyzés ismereteim szerint 1367-ben jelenik meg, lásd például DL 5505 (január 2.), 90 924 (június 24.), DF 236 859 (június 27.), 244 585 (június 29.), 252 779 (szeptember 9.). 1366-ban ellenben csak egy példát találtam rá: épp a tárgyalt oklevelünkön. Így ezen összefüggés is inkább egy 1367. évi keltezés felé mutathat kérdéses forrásunknál. – Lajos lengyel királynak történt, 1370 előtti szizgetszerű titulálási okainak felderítése egy másik dolgozat tárgya lehet.

PRT II. 1903 = *A pannonhalmi Szent Benedek-rend története*. II. Szerk. Erdélyi L. Budapest.
 Zala II. 1890 = Nagy I. – Véghely D. – Nagy Gy.: *Zala vármegye története. Oklevéltár*. II. Budapest.

Szakirodalom

- Bagi 2014 = Bagi D.: *Az Anjouk Krakkóban. Nagy Lajos lengyelországi uralmának belpolitikai kérdései*. Pécs.
- Csermelyi 2018 = Csermelyi J.: A kákán lévő csomó esete. Adalékok Nagy Lajos alsólendvai adománylevelének keltezéséhez. In: *Arma. Tanulmányok a Colloquium Officiale III konferencia előadásaiból*. Szerk. Kiss A. Budapest, 105–113.
- Engel 1995 = Engel P.: *Királyitineráriumok (1324–82, 1387–1437)*. Kézirat. Budapest.
- Engel 1996 = Engel P.: *Magyarország világi archontológiája 1301–1437*. I–II. Budapest.
- Fedeles 2009 = Fedeles T.: Studium Generale Quinqueecclesiense. In: *A Pécsi Egyházmegye története*. I. *A középkor évszázadai (1009–1543)*. Szerk. Fedeles T. – Sarbak G. – Sümegi J. Pécs.
- Kubinyi 2001 = Kubinyi A.: Vásárok a középkori Zala megyében. In: *Zala megye ezer éve*. Főszerk. Vándor L. [Zalaegerszeg.] 53–60.
- Ráth 1861 = Ráth K.: *A magyar királyok hadjáratai, utazásai és tartózkodási helyei*. Győr.
- Sebestyén 1938 = Sebestyén B.: *A magyar királyok tartózkodási helyei*. Budapest.
- Weisz 2012 = Weisz B.: *Vásárok és lerakatok a középkori Magyar Királyságban*. Budapest.
- Wertner 1903 = Wertner, M.: Itinerar des Königs Ludwig I. *Vjestnik* 5: 115–150. [kiegészítései: *Uo.* 7: 70–72. és 9: 108–113.]
- Wertner 1905 = Wertner M.: Magyar hadjáratok a XIV-ik században. *Századok* 39: 420–451.
- Wertner 1910 = Wertner M.: Újabb adalékok a középkori magyar hadjáratokhoz. *Hadtörténelmi Közlemények* 11: 199–211.
- Wertner 1918 = Wertner M.: Nagy Lajos király hadjáratai (1342–1382). *Hadtörténelmi Közlemények* 19: 59–97, 207–271.

Tartalomjegyzék

BALÁZS PÉTER	
A vallási (in)tolerancia keresztény alapjairól – újkortörténeti megfontolások	3
GICZI ZSOLT	
„Csonka hazánkban csonka minden öröm...” – Raffay Sándor evangélikus püspök és a történelmi Magyarország összeomlása.....	23
KOVÁCS SZILVIA	
Özveg „tatár kán egy követsége” Nyugaton?	35
KÖKÉNY ANDREA	
A telepesszabadság szerepe az amerikai nyugati terjeszkedésben – a Mayflower szerződés 400. évfordulójára.....	43
PÁSZTOR RENÁTA	
Az ukrán–orosz kapcsolatok alakulása Ivan Mazepa „átállásától” a poltavai csatáig – I. Péter levelezésének tükrében	55
PITI FERENC	
I. Lajos király lendvai vásáradohány: 1366?	69
POLGÁR SZABOLCS	
Avarok említése középkori földrajzi művekben.....	73
RÁBAI KRISZTINA	
Egy középkori pecsétnyomó azonosítására tett kísérlet	81
SZÁNTÓ RICHÁRD	
Ravennai Anonymus <i>Cosmographiája</i> és a korai magyar történet	101
SZÉKELY MELINDA	
„Gyolcsba, bíborba és karmazsinba öltöztél” (Jel 18,16) Textíliák és textilfestékek a principatus kori Római Birodalomban	127
TAMÁS ÁGNES	
A parlamentarizmus válsága karikatúrákon	138
TÓTH SÁNDOR LÁSZLÓ	
A <i>De administrando imperio</i> 38. fejezetének forrásai	155

VARGA BEÁTA

Az ukrainai kozákság és a magyarországi hajdúság genezisének összehasonlító vizsgálata.....171

ZIMONYI ISTVÁN

A török identitás a középkori nomádoknál Belső-Euráziában.....185

MEIRAMBEK ZSUMANGALIEV

A kumánok és a Rusz kapcsolatai a mongol hódításig.....201